

Folkemusikken til debat

af Jens Henrik Koudal og Lars Nielsen

Her i begyndelsen af 1981 har der i dagspressen og i radio/TV udspundet sig en voldsom debat om, hvad folkemusik er, og hvem der skal repræsentere den i Statens Musikråd. Der har i debatten udkrystalliseret sig en »Hogager-fløj« med Leif Varmark, Thorkild Knudsen og Christian Foged som de vigtigste talsmænd for »den traditionelle folkemusik« – overfor en »ny folkemusik« fløj med Tom Buhmann fra Information, Alan Klitgaard fra radioens »Folk-nyt«, EF-parlamentsmedlem Per Dich og musikeren Erling Hansen som de vigtigste – men langt fra eneste – talsmænd. En del af debattens deltagere – bl.a. undertegnede – har dog ikke ønsket at gøre det til et enten/eller.

Hvorfor er det pludselig så vigtigt for så mange mennesker, at få afklaret hvad folkemusik egentlig er? Jo, generelt har alle former for folkemusik opnået en stærkt forøget udbredelse i de senere år. Men den aktuelle anledning er, at der i kulturministerens forslag til ændring af musikloven fra 1976 er afsat en samlet merbevilling på 700.000 kr. til »forbedring af folkemusikkens samt elektronmusikkens vilkår i Danmark«. (Jvf. bemærkninger til lovforslag 108, fremsat 16/12 1980, s. 11).

Op til revisionen af musikloven modtog kulturministeriet blandt 11 skriftlige forslag fra diverse organisationer og institutioner også en »Rapport fra Statens Musikråd vedrørende perioden 1. okt. 1976 til 30. sept. 1979« (populært kaldet »Musikrådets testamente«). Denne rapport har i stor udstrækning været retningsgivende for kulturministerens lovforslag. Rapporten opfordrer ministeriet til en »drøftelse af folkemusikkens fremtidige placering og funktionsvilkår«, og peger specielt på Folkemusikhuset i Hogager og Folkemusikhusringen som støtteværdige. Notatet om »folkemusik, folkeviser m.v.« (= bilag 9) giver iøvrigt en oversigt over offentlig støtte til folkemusikområdet som fortjener at citeres her:

»Folkemusikrådets aktiviteter omfatter specielt følgende områder:

1. Indsamling, arkivering, forskning og dokumentation.
2. Formidling og information.
3. Undervisning.
4. Koncertvirksomhed – selvstændigt eller som en del af et bredere genreudbud – foreninger, klubber, festivals m.m. Ressort og støttedmæssigt har folkemusikken hidtil været fordelt på følgende bevillingsområder: Undervisningsministeriet (specielt universiteter, forskningsråd, fritidslov og højskolelov), kulturministeriet (landsarkiv, Folkemindesamling, tipsmidler, kulturformidling og musiklov), sociallovgivningen samt amts- og primærkommunale tilskudsmidler«.

Ialt har Musikloven de to sidste år støttet folkemusikaktiviteter med ca. 100.000 kr. årligt. Heraf har Folkemusikhusringen som forening fået de 40.000 kr., udover at nogle af foreningens enkelte medlemmer, »huse« eller personer har fået tilskud. Folkemusikhuset i Hogager er derimod hidtil blevet finansieret gennem midler fra Dansk Folkemindesamling (225.000 kr. årl.), Holstebro kommune (75.000 kr. årl.), og kulturministeriets tipsmidler (200.000 kr. årl.). Disse tipsmidler foreslås i rapporten (og af lovforslaget) overført til musikloven i fremtiden.

Den stærke placering, som Folkemusikhusringen og Folkemusikhuset i Hogager har i notatet (bl.a. i kraft af at være en af de få landsdækkende interesseorganisationer på folkemusikområdet og gennem Chr. Fogeds medlemsskab af Statens Musikråd siden okt. 1979), afspejles i lovforslaget – og det var dette faktum, der fik Tom Buhmann til at reagere og dermed sætte mediedebatten igang i Information 4/2 1981.

Buhmann kritiserer, at Folkemusikhusringen (FMR) har fået denne stærke placering, når den nu kun beskæftiger sig med den del af den danske spillemandsmusik, der knytter sig til dansen efter den nedarvede opskrift. Det betyder, at en stor gruppe folkemusik, Dissing, Holst, Hausgaard, Grip, den skotsk/irsk inspirerede, den elektrificerede osv., ikke er repræsenteret hverken i repræsentantskabet eller i rådet.

Buhmann mener altså, at den skabende del af folkemusikken, der på baggrund af eller med rødder i den traditionelle musik skaber ny folkemusik, ikke er repræsenteret, mens den bevarende, den traditionsbundne er. Nu har »den nye folke-

musik« faktisk ikke haft nogen landsdækkende interesseorganisation, og det er på den baggrund forståeligt, at ministeren udpeger en repræsentant for FMR til musikrådet. At udpege en repræsentant for en gruppe musikere, der ikke er organiseret, er vist mere end man kan forlange af en minister, men man kan jo komme hende i møde ved at lave en forening. Det er der iøvrigt nu, som en udløber af debatten, taget initiativ til. Denne udvikling er på nuværende tidspunkt uundgåelig – men det havde unægtelig været bedre, om alle landets folkemusikere og folkemusikinteresserede kunne have samlet sig i en fælles interesseorganisation.

Buhmann forbigår i sin harme over den uretfærdige behandling af den nye folkemusik, et vigtigt punkt i forbindelse med musikloven. Der tildeles kun penge efter ansøgning, og det faktisk, at FMR har fået en repræsentant i rådet betyder altså ikke, at der automatisk tilflyder denne forening flere penge end andre. Det kan i denne forbindelse nævnes, at det ikke ved en gennemgang af musikrådets oversigt over udbetalinger, er muligt at konstatere præcis hvad slags folkemusik, der er givet penge til, bl.a. fordi der gives penge til festivaler og klubber, uden man af oversigten kan se præcis, hvem der har spillet.

Folk eller ej

Tom Buhmanns artikel blev fulgt op af en kronik af Leif Varmark (Inf. d. 11.2.81) der viste, at der var mere grundlæggende uenigheder mellem de to grupper end først antaget.

Varmark skrev bl.a.:

» . . . Folk som Povl Dissing, Benny Holst, Erik Grip, Niels Hausgaard og talrige spillemandsgrupper. De laver i bedste fald ny, god, aktuel og personligt engageret musik. *Men det er ikke folkemusik, og det bliver det heller aldrig,* simpelthen fordi de er repræsentanter for et helt andet miljø end folkemusikkens ophavs- og kildepersoner«.

Varmark udbyggede dette synspunkt i TV's musikmagasin ved at sige, at den her omtalte musik var rytmisk musik, og at den rytmiske musik jo var repræsenteret i musikrådet. Varmarks definition på folkemusik er altså socialt bestemt, det er almuens musik »en økonomisk dårlig stillet samfundsgruppes aktuelle kultur med sociale grænser«.

I en kronik i Inf. 2.3.81 gjorde undertegnede opmærksom på, at begrebet »folk« lige siden førromantikkens tid (J.G. Herder) har inkarneret dobbeltheden af det politiske aspekt

foto fjernet
af copyrightmæssige hensyn

Skilfinger og talrige spillemandsgrupper spiller rytmisk musik, og den rytmiske musik er »jo« repræsenteret i musikrådet!
(Pressefoto)

Nation og det sociale aspekt *almue* – og at det er denne dobbelthed, der lige siden har skabt uklarhed om begreberne folke-musik, folkeviser osv. Og vi påpegede, at det romantiske folke-musikbegreb var blevet brugt i Danmark i 1800-tallet i en specifik politisk og social sammenhæng (af gårdmandsklassen og borgerskabets intellektuelle), der har præget begrebet langt op i det 20. årh. Vi refererede nogle nyere forskeres forsøg på at opklare det terminologiske rod og prøvede kort at analysere den yderligere komplicerede situation, der opstod med folke-musikrevivalen i 60'erne og 70'erne. (Disse synspunkter kan man iøvrigt finde uddybet i vores forskellige artikler og interviews i MODSPIL nr. 8 og 10). Artiklen mundede ud i en diskussion af principperne for offentlig støtte til musiklivet, herunder folkemusikken, og nogle problematiseringer af Varmarks snævre folke-begreb.

I endnu en kronik (Inf. 19.3.81) vælger Varmark *ikke* at gå ind på de kritiske indvendinger, som forskellige debattører har rejst, men at uddybe problemstillingerne fra sit første indlæg. Som han selv formulerer det: »Så starter vi forfra«. Kernen i kronikken er nærmest opstillingen af en front mellem »folke-musikkens folk« og »den nye mellemlagsmusik«. Efter et kort historisk rids af indsamlinger af folkekulturelle ytringer konkluderer Varmark:

- Folkemusikkens folk er de fattige.
- Det er arbejdsfolk.
- Der er især kvinder.
- Folkemusikken er en lavere samfundsgruppes *aktuelle* kultur der har sociale grænser, men ikke historiske.

De nye unge spillefolk er derimod, ifølge Varmark, karakteriseret ved følgende:

- De er mandsdominerede,
- de spiller på elektriske instrumenter,
- de river spillemandsmusikken ud af dens sammenhæng med dansen,
- de kender ikke denne musiks regler og normer,
- de mangler folkemusikernes fysiske styrke til at kunne hive ordentligt i violinbuen og trække ordentligt i harmonikabælgen.

Vælg et nyt folk!

Disse karakteristikk fik Per Dich til at fare i blækhuset og producere følgende kommentar (Inf. 26.3.81):

»Da regimet i DDR lod politi og militær nedkæmpe ar-

bejderopstanden i Øst-Berlin sagde Bertolt Brecht: »Regeringen bør opløse folket og vælge et nyt«. Selvom Varmark andetsteds udtrykker sin glæde over, at hundredevis af unge går igang med at lære og udnytte dansk folkemusik – må konsekvensen af denne kommisærindstilling være, at han må vælge et andet folk. For de titusinder af unge, som spiller, lytter og danser til den musik, som laves af dem Varmark kalder »nye unge spillefolk« – (NB. Ikke spille-mænd) – føler at der er deres musik. Men de er altså ikke folket.

»Forstærkning og elektriske instrumenter« – Varmark er helt på linie med de folkemindeforskere i forrige århundrede, som hævdede, at middelalderviserne var de sidste folkeviser i Danmark. Det er mig ibegribeligt, at Varmark ikke som konsekvens af denne indstilling forkaster folke-musik fremført på violin og harmonika – begge instrumenter, som er indført i Danmark. Her sætter Varmark historiske og ikke sociale grænser omkring folkemusikken.

I sin påpegen af, at den musikalske folkekultur er en lavere samfundsgruppes *aktuelle* kultur, når Varmark er højdepunkt af modsigelse. For det første rimer dette unægtelig dårligt med førnævnte påstand. For det andet: Hvor finder man aktuelt i dagens Danmark en mere socialt og kulturelt undertrykt gruppe end netop de unge? Og især da de unge i byerne. Må jeg ikke godt bede Varmark, Havggaard og Knudsen m.fl., om at vedstå at de i virkeligheden sætter historiske skel: *At de i virkeligheden mener, at alt hvad der kommer efter den uddøende landalmues kultur, ikke er folkekultur«.*

Det er vel klart for de fleste, at det i arbejdet med folkemusikken ikke drejer sig om et enten/eller, men om et både/og. Selvfølgelig er det vigtigt, at der er en forening som Folkemusikhusringen og Folkemindesamlingen til at tage sig af indsamling og arkivering af den folkekultur, der til enhver tid findes. Men som Varmark jo rigtigt anfører, har folkemusikken til alle tider udviklet sig både hvad indhold og spillemåde angår. Den er fulgt med tiden, som f.eks. da de »moderne« pardanse (hopsa, skottish osv.) kom ind i det danske danse-repertoire gennem en direkte påvirkning fra nordtysk folkedans. Der er derfor ikke nogen grund til at være forskrækket over, at tidens musikalske strømninger sætter sit præg på den gamle folkemusik, der jo også som dansen, har modtaget inspirationer fra musik fra udlandet.

Ewald Thomsen spiller til dans sammen med Svenske Ole, Stephen Swarts og Cæsar omkr. 1960. (Foto: Roald Pay, Dansk Folkemindesamlingsbilledarkiv).

Hvem skal støttes?

Det er vigtigt, at FMR forsøger at skaffe traditionsbærerne kunstnerisk anerkendelse og økonomisk udbytte af deres kulturskabende virksomhed. »Hogagergruppens« svar på hvordan den økonomiske side af sagen skal ordnes, hedder: Opretelse af et »folkemusikkonservatorium« og en »folkemusikbank«. (Bank-idéen går kort fortalt ud på at lade folkekulturens »ægte« repræsentanter optage på bånd, som så mod betaling kan udlånes). Denne idé har visse debattører også vendt sig imod, men hele problemstillingen er så speget, at vi ikke vil tage den op her, men vende tilbage til den i et senere nr. af MODSPIL (når lovrevisionen er tilendebragt).

Den økonomiske side af sagen rejser imidlertid spørgsmålet, om vi på længere sigt skal stræbe efter statsansatte folkemusikere, der er eksperter i at spille folkemusik? Hvad sker der egentlig med »folk«, når de begynder delvis at ernære sig ved at optræde i TV, indspille plader, få statsstøtte o.l.? Er det ikke lidt naivt at forvente, at staten i et kapitalistisk samfund skal opprioritere støtten til »almuens musik«, og er det ikke et paradoks, når Varmark mener, at den »rigtige« folke-musik (»det sprog arbejdsfolk bruger, når de udtrykker sig musikalsk«) kun kan overleve med den kapitalistiske stats støtte? Spørgsmål af denne karakter har debatten på grund af sine skarpe frontstillinger desværre ikke fået uddybet tilstrækkeligt.

Diskussionen om hvad folk og hvad folkemusik er, er på en gang en strid om ord og alligevel dække for en masse reelle uenigheder. Der er ikke i debatten sket nogen tilnærmelse om de to grupper imellem. Mere konstruktiv er imidlertid diskussionen om hvilke principper der skal være for offentlig støtte til musiklivet. I kronikken d. 2.3.81 sammenfattede vi vores eget standpunkt således:

»Efter vores mening bør et af hovedformålene med offentlige tilskud til musiklivet være, at støtte levende musikalske miljøer på deres egne præmisser. Man kunne også sige: Folks egne musikaktiviteter lokalt over hele landet. Når vi siger »folks egne musikaktiviteter«, er det ikke snævert ment, for det indbefatter både støtte til undervisning, instrumentkøb, sammenspil, lokale koncerter med musikere udefra, klubber, folkemusikarrangementer med dans, udgivelser, festivaller, turnéer osv. Vi ønsker derimod, at udelukke kulturindustriens passiverende underholdningsudbud. Det kommercielt betingede musikudbud, som klarer

sig fint på varesamfundets præmisser, er der naturligvis ingen grund til at støtte – tværtimod drejer det sig om at give os allesammen et reelt alternativ.

Vi mener altså, at støtten primært bør gives efter musikens *funktion* – musik som led i selvudfoldelse, samvær og vel og mærke lokalt styret. Derfor må det også være op til folk selv at bestemme *hvilken slags* musik de ønsker at høre og bruge; her er genrene ligestillede: jazz, klassisk, rock, fusionsmusik, ny folkemusik, pop, traditionelt folkemusik osv. Og tilsvarende bør støtte til folkemusik ikke specielt gives til det, Varmark kalder almuens, men til al folkemusik, der er udtryk for selvudfoldelse og samvær – uafhængigt af, om de deltagende er kedelpassere, smede, pædagoger, lærlinge eller skolelærere og uafhængigt af, om de er privat eller offentligt ansat. Det værdifulde ved f.eks. en Niels Hausgaard er jo netop, at han udover at være en dygtig musiker bygger videre på, udtrykker og fungerer i sit vendsysselske miljø«.

Man kan undre sig over, at FMR's bestyrelse ikke har blandet sig i debatten. Leif Varmark har ført sig frem, som om han repræsenterede foreningen, skønt han ikke sidder i bestyrelsen. Er FMR enig med Varmark?

Hellere halv folkemusik, men levende . . .

Alan Klitgaard har i radioens »Folk-nyt« fra tid til anden refereret debatten og har undret sig over, at det dog skulle være nødvendigt at tage en diskussion op som jo for længe siden har været ført i England og med godt resultat for såvidt som gamle og unge folkemusikere har fundet sammen om at spille folke-musikken. Der er dog ingen grund til at beklage en debat, der dækker over reelle uenigheder.

Klitgaard citerede i den forbindelse en artikel af den engelske sangskriver Sidney Carter, som et tankevækkende, næsten 20 år gammelt indlæg i debatten:

»Mennesket blev født frit, skrev Rousseau, og overalt er det i lænker. Hvad enten han havde ret eller ej, så reagerede Rousseau som de fleste andre revolutionære. Han gik fremad, ved at lade som om han gik tilbage. Folkemusikrevivalen er i realiteten en revolution. Ved at forsøge at give det engelske folk dets sange og danse tilbage, gav Cecil Sharp det i virkeligheden noget, det aldrig havde haft. Det er sandt, at vore forfædre dansede Morris-danse og sang om Seeds of love, men den sammenhæng de gjorde det i, er

borte for altid, og jeg tvivler på, at der er ret mange af os, der ønsker den tilbage. I dag danser vi dansene og synger sangene i et samfund med en anden samfundsorden. Samfundets økonomiske struktur og dets åndelige klima er helt anderledes. At synge en gammel sang i en ny sammenhæng, er i virkeligheden det samme som at synge en ny sang. Det er der ikke noget forkert i at gøre, men vi kan måske gøre det bedre, hvis vi ved, hvad vi gør. Og hvad er det så vi gør? Vi prøver at lære noget fra disse gamle danse og sange, som vil gøre os i stand til at leve i dag. Det er besværet værd, at finde ud af så meget som muligt om deres oprindelse og at lære den traditionelle måde at synge og danse på. Ved at gøre det, kan vi måske komme til at forstå det væsentlige i disse sange og danse, men når vi så har gjort det, er vi frit stillet til at genfortolke dem på den måde, som vi føler passer bedst til vor egen tid. Her kan vi måske finde på at bruge musikalske elementer fra vor egen tid eller fra en anden kultur end vor egen, f.eks. fra Balkanlandene, Afrika eller endog fra Amerika. Nogen betragter dette som en slags helligbrøde, vi ender med et mismask som hverken er vort eget eller nogen andens. Men sådan behøver det ikke at være. Det kommer an på, hvad vi låner og hvorfor vi låner dem. En kulturs livskraft kan måles ikke blot på de gamle ting som den kan holde levende, men også på de nye ting som den kan assimilere. Det gælder m.h.t. det engelske sprog og det gælder m.h.t. engelsk dans og sang. Den periode i hvilken vi har genoplivet vor folkearv har været længe nok. Måske var det på tide at begynde at videreudvikle den. Ewan McCall og Charles Parkers radioballader peger på en udviklingsmulighed, men ikke den eneste. Martha Slam og John Byas i Amerika bruger folkemusikmaterialet på en måde som måske ikke er så traditionsmæssigt korrekt som nogen kunne ønske sig, men som gør livet lidt lysere for mange af dem der lytter, deriblandt for mig selv. Der skrives mængder af nye ballader som igen ikke er ægte traditionsmusik, men som er nært knyttet til folkemusiktraditionen. Tingene kommer i bevægelse, og det var på tide, at de gjorde det. Folkemusikken inspirerede os til at skabe selv, hvis det vi skaber er godt, er det så ikke ligemeget om det teknisk set er folkemusik. Hellere halv folkemusik, men levende end hel folkemusik, men dødt«.

(The English Folkdance and Song Society's blad, 1963).

Som tidligere nævnt, er der kommet en konkret udløber af debatten. En lang række musikere, klubber, spillesteder og medarbejdere har afsendt et brev til folketingets kulturudvalg, kulturministeren og musikrådet, hvor de henleder opmærksomheden på den igangværende debat.

I brevet omtales den aktuelle situation i forbindelse med offentlig støtte til folkemusiklivet, og det munder ud i en henstilling om, at den reviderede musiklov må blive vedtaget med en udtrykkelig fremhævelse af, at merbevillingen til folkemusikken skal komme hele denne musikform til gavn og ikke bare enkelte dele af den. Dette ønske kan vi fra MODSPIL's side helt tilslutte os.

Debatten fortsætter, senest med et indlæg fra Leif Varmark i Information om folkemusikbank og konservatorium. Disse to emner vil uden tvivl blive centrale i den videre debat, som vi vil følge op, når loven er blevet revideret.

Liste over debatindlæg:

Tom Buhmann: Den hvide plet, Inf. 4.2.81.

Leif Varmark: Det er de gamle sangere og spillemænd der skaber fornyelse i folkemusikken, Inf. 11.2.81.

Hans Jørgen Christensen: Folkemusikbank og almuekonservatorium, Inf. 18.2.81.

Tom Buhmann: Ender folkemusikpengene det rigtige sted? Interview med Hans Jørgen Christensen, Alan Klitgaard og Ole Søgaard, Inf. 23.2.81.

Jens Henrik Koudal og Lars Nielsen: Folket, musikken og staten, Inf. 2.3.81.

Ejner Hansen: Med kærlig hilsen fra Ejner, Inf. 13.3.81.

Tom Buhmann: Hvad er egentlig meningen, Inf. 18.3.81.

Leif Varmark: Folkemusikkens kilde- og ophavspersoner, Inf. 19.3.81.

Per Dich: Arkiv eller liv? Inf. 26.3.81.

Thorkild Knudsen: Folkemusikkens tilgrundliggende traditioner kan ikke overleve, Inf. 26.3.81.

Ole Søgaard: Den sorte plet i Musikrådet, Inf. 6.4.81.

Læserbreve i Inf. d. 19. og 24.2 samt 6., 18., 26. og 28.3.

Leif Varmark: Folkemusikhuset i Hogager, Folkemusikbanken og Folkemusikkonservatoriet, Inf. 9.4.81.

Udenfor Inf. har debatten bl.a. været ført i Politiken (Hasse Havgaard: Kampen om at være noget ved musikken, 5.3.81) og i radiomagasinet »Folk-nyt« og i TV's »Musikhjørnet«.